

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת חיי שרה, תשס"ז
מספר 678מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

אל ארצי ואל מולדתי

בפרשתנו נשלח עבד אברהם להביא אישה לבן אדונו, ליצחק. ההוראות הן ברורות: "לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרב. כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק" (כד:ג-ד). והעבד חושש שמא תהיה תקלה, הלוא הדבר תלוי גם בצד השני: "אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת הַהֶשֶׁב אשיב את בנך אל הארץ אשר יצאת משם"? (שם:ה). אין הוא שואל באותו הזמן גם על המולדת של הכלה המיועדת אלא מעמיד "ארץ" מול "ארץ" בלבד: "הארץ הזאת", ו"הארץ אשר יצאת משם". על שאלה תמימה והגיונית זו הוא מקבל תשובה מקיפה מאוד מאברהם אבינו (שם:ו-ח):

ויאמר אליו אברהם השמר לך פן תשיב את בני שמה. ה' א-להי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי, ואשר דבר לי ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת, הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם. ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך ונקית משבעתי זאת רק את בני לא תשב שמה.

כאן מוסיף אברהם נתון: "בית אבי" יחד עם "ארץ מולדתי", המאזכר את הצו האלוקי שניתן לו בתחילת הדרך: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך" (בר' יב:א).

ארץ, מולדת, בית אב

מה בין המושגים "ארץ" ל"מולדת" וביניהם ל"בית אב"? "ארץ" מציינת את המיקום הגאוגרפי, ואילו "בית אב" מציינת את המשפחה המצומצמת. "מולדת" היא המשפחה המורחבת, ושורשה ומשמעותה היא כמו הביטוי "ואלה תולדות" המופיע פעמים רבות בתורה, ובעקבותיו מתקבלת תמונה של כל הענף המשפחתי, כל הייחוס והתולדה. אין זה ייחוס במובן המקובל – משפחה טובה, אנשים ישרים וטובי לב וכד'. רבקה היא מהמשפחה המורחבת של אברהם – נכדת אחיו (בר' כב:כג). על בתואל אביה ועל לבן אחיה נאמרו בחז"ל (בר"ר [וילנא] פרשה סג, ד; רש"י בר' כה:כ) דברים קשים מאוד:

מה תלמוד לומר 'אחות לבן הארמי'? אלא בא ללמדך, אביה רמאי, ואחיה רמאי, ואף אנשי מקומה כן. והצדקת הזו שהיא יוצאה מביניהם למה היא דומה? לשושנה בין החוחים.

אמנם יש בהם פגמים, ואולם הם בשורש הנכון – משפחת אברהם המורחבת, שממנה תצמח האומה המיועדת. עבד אברהם יכרוז משם את הראויה, את רבקה.

וכך יצווה יצחק את יעקב בנו בבוא העת: "קום לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך וקח לך אשה מבנות לבן אחי אמך" (בר' כח:ב). הנחיה זו נאמרה לאחר שרבקה שבאה משם והכירה היטב את משפחתה, בעיקר את לבן אחיה, אומרת ליצחק דברים ברורים: "קצתי בחיי מפני בנות חת, אם לקח יעקב אשה מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים" (כז:מו). לא שבית לבן אחיה טוב הרבה מבתי בנות חת, אבל זאת משפחתה, מולדתה המורחבת. גם יעקב יחלץ משם לאחר זמן את הבנות הראויות – רחל ולאה, ומשם תמשיך ותבנה האומה.

ככה בונים אומה

אברהם אבינו לא מלמד את אליעזר עבדו שיעור בהלכות שידוכים, אלא פרק חשוב בבניין אומה. אילו הייתה המשימה רק למצוא סוף סוף כלה ליצחק (הוא בן ארבעים שנה!), אכן מה זה משנה היכן גרים – ליד

משפחתה או ליד משפחת החתן? חז"ל אף רומזים ששאלותיו אלו של העבד נשאלו בשל מחשבת סרק שלו (בר"ר [וילנא] נט, ט):

'כנען בידו מאזני מרמה לעשק אָהב' (הו' יב:ח). 'כנען' - זה אליעזר. 'בידו מאזני מרמה' - שהיה יושב ומשקיל את בתו, ראוייה היא, או אינה ראוייה. 'לעשק אהב' - לעשוק אהובו של עולם, זה יצחק. אמר, 'אולי לא תאבה ואתן לו את בתי? אמר לו (=אברהם): אתה ארוור ובני ברוך, ואין ארוור מתדבק בברוך.

מוצאו של אליעזר עבד אברהם מדמשק, מחמת, והוא בן כנען (בר' י:יח), וכידוע, נח קילל את כנען להיות עבד: 'ויאמר ארוור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו. ויאמר ברוך ה' א-להי שם ויהי כנען עבד למו. יפת א-להים ליפת וישכן באהלי שם ויהי כנען עבד למו' (בר' ט:כה-כז).

אברהם הסביר לעבדו באריכות שכאן בונים משהו אחר, משפחה במשמעות אחרת, שיש לה ייעודים גדולים, לכן המולדת חשובה. משפחה מורחבת זו היא גרעין של אומה ייחודית ונבחרת, שמקומה בארץ שנשבע ה' לתת לאברהם: "לזרעך אתן את הארץ הזאת". אליעזר מפנים את השיעור של אברהם אבינו ויוצא למשימה מיד. הוא זונח את רצונותיו האישיים, וכל כולו קודש למשימה ואף מתפלל להצלחתה. על פי חז"ל, הדבר ניכר עליו כבר בפגישתו הראשונה עם לבן, כשלבן פונה אליו ואומר (בר"ר [וילנא] ס, ז): 'בוא ברוך ה' (כד:לא) אמר ר' יוסי ב"ר דוסא... על ידי ששרת אותו צדיק באמונה יצא מכלל ארוור לכלל ברוך.

דברים נוקבים מאלה מובאים בזוהר (כרך ג [במדבר] פרשת שלח לך, דף קנח ע"א): מאחר והיה שליח נאמן, מה כתוב בו? 'בוא ברוך ה'. ברוך ה' ממש. ועל זה כותב כך בתורה, שיצא מכלל אותה קללה ואתברך. ולא די שיצא מהקללה, אלא התברך בשם הויה. ומקובלנו שבא מלאך ושם את המילים הללו בפיו של לבן.

אכן אליעזר משרת את אברהם אבינו באמונה גדולה, ובשל נאמנות זו הוא נמלט בעצמו מהקללה הרובצת עליו. כשהוא מגיע לארם נהריים, אין הוא מוכן להמתין. הוא משכנע את משפחת רבקה אך לא מספר את כל האמת על מהות שליחותו. למשפחה הוא מציג את העניין כמו שדכן טוב שיודע להחמיא למשפחת הכלה, וכך הוא מספר שציווה אותו אברהם: "אל בית אבי תלך ואל משפחתי ולקחת אשה לבני" (כד:לח), ושוב: "ולקחת אשה לבני ממשפחתי ומבית אבי" (שם:מ). אבל מילה אחת אליעזר מחסיר כאן – מולדת, אולי המילה העיקרית והחשובה בעיני אברהם. את עומק העניין – המשמעות של משפחה מורחבת זו, ייעודו של הזיווג הזה, לקראת מה זה הולך, אין אליעזר מספר לבתואל וללבן.

אליעזר כדגם לאומות העולם

התנהלותו זו של אליעזר עבד אברהם ראוייה ללימוד ולחיקוי. הרב יעקב משה חרל"פ (מי מרום לבראשית, עמ' קג), רואה בזה מודל ליחסי ישראל ואומות העולם:

אליעזר היה ראש העבדים מאומות העולם שסוף סוף יכירו וידעו כי כל צינורם הוא רק ישראל, ואמרו: 'בית יעקב נלכו ונלכה באור ה' (יש' ב:ה), ולשם זה קיים יסוד הגלות שהוא להרים את האומות ולינק מצינורם של ישראל... לזה נשלח אליעזר להביא זיווגו של יצחק מבית אביו וממולדתו, שכן הוא המצב הנכון של האומות שהם צריכים לבא לישראל, ולא ישראל אליהם. ושאל: 'אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי', זוהי אמתלא של האומות שרוצים בגלותם של ישראל שירדו ממדרגתם ויבואו אליהם. לזה אמר לו אברהם: 'רק את בני לא תשב שמה'. לומר שעל האומות להתאמץ לעלות אל ישראל ולא שישראל ירדו אליהם. ויש בפעולה זו של הכנסת עבדים כשרים לישראל, שגם המה נעשים בבחינת 'ברוך ה'.

בסיפור השידוך של אליעזר ורבקה אין השדכן אליעזר נזכר בשמו בכל הפרשה, אלא "העבד", "האיש" – ללמדנו עד כמה פינה את עצמו למשימה, ובזה היה שותף במידת מה בבניין עם ישראל מתוך הבנת הייעוד הגדול של עם ישראל.

הרב יהודה זולדן
המדרשה לנשים

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע